

Григорій СТАРИКОВ (*Київ*)

**ДРОГОБИЦЬКИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ ЗБІРНИК /
РЕД. КОЛ. Л. ТИМОШЕНКО (ГОЛОВ. РЕД.), Л. ВИНАР,
Л. ВОЙТОВИЧ, Я. ІСАЄВИЧ ТА ІН. – ДРОГОБИЧ:
КОЛО, 2009. – ВИП. XIII. – 412 с.**

У 2009 р. побачив світ черговий XIII випуск Дрогобицького краєзнавчого збірника (далі ДКЗ) – спільного видання Дрогобицького державного педагогічного університету ім. Івана Франка, Українського історичного товариства ім. Михайла Грушевського, Інституту Центрально-Східної Європи та Наукового товариства ім. Т. Шевченка. Зміст видання структуровано за трьома рубриками: “Статті”, “Документи та матеріали”, “Огляди, рецензії та дискусії”.

Перша рубрика відкривається дослідженням М. Жиха, в якому, на підставі аналізу відомостей з арабських джерел та напрацювань вчених останніх десятиріч, зроблено спробу реконструкції етнополітичної карти Волинського регіону VI – початку X ст.

Тему з середньовічної історії України продовжено і в розвідці знаного дослідника князівської генеалогії Л. Войтовича. У поле зацікавлення автора потрапила згадка з хроніки Констанцького собору (1414–1418) Ульріха фон Ріхенталя про загадкового “високородовитого шляхетного князя Червоної Русі”, який перебував у складі делегації від Великого князівства Литовського на чолі з київським митрополитом Григорієм Цамблаком. На підставі аналізу широкого кола джерел, і передусім тексту самої хроніки, дослідник дійшов висновку, що йдеться про Федора Даниловича Острозького, представника бічної лінії династії Романовичів, спадкоємця престолу галицько-волинських князів.

У праці А. Петрика простежено історію галицького боярина Дмитра Детка та його роду. Іншому видатному представникові українського нобілітету – князю В.-К. Острозькому присвячено статтю Л. Тимошенка. У ній розглянуто малодосліджені аспекти релігійної діяльності князя, з’ясовано суперечності, яких він припускався у своїх діях, наголошено на вагомості його ролі для історії православної церкви Східної Європи.

Ще одним генеалогічним дослідженням стала розвідка І. Смутка з історії роду Ільницьких-Телеп’ятовичів. На прикладі цього роду було показано, як відбувається формування усної історії, та доведено важливість переказів для історико-генеалогічних праць. Але при цьому автор також відзначив спе-

цифічність цього джерела, яке слід використовувати тільки в комплексі з багатьма іншими документальними свідченнями.

У центрі уваги Л. Смуток опинилася греко-католицька (руська) громада Нового Самбора у XV–XVIII ст. Дослідниця окреслила її правовий статус, висвітлила тогочасне культурно-релігійне життя та боротьбу проти утисків.

С. Горін на підставі опублікованих та віднайдених ним матеріалів простежив історію Дерманського монастиря Св. Трійці до середини XVII ст. У роботі наведено дані про час його заснування, вірогідних засновників, обсяги землеволодіння та пожертв, діяльність школи і друкарні. Використаний дослідником матеріал допомагає також краще зрозуміти деякі особливості функціонування тогочасних монастирів Волині.

Історіографічні розвідки представлені у збірнику найбільшою кількістю статей, переважна більшість яких пов'язана з напрацюваннями польської історичної науки. Так, у дослідженні Т. Гриневича аналізується погляд польської історіографії у період між двома світовими війнами на історію Галицького та Волинського князівств XI–XIII ст. Особливу увагу польських істориків привертало відношення місцевих князів з Польщею і, зокрема, факти встановлення їхньої васальної залежності щодо останньої. Автор підкреслює значний вплив на дослідників тогочасних політичних подій (війна з ЗУНР, міжнаціональні конфлікти 1920-х–1930-х рр.), які зумовили пошук підтверджень “історичних прав” на зверхність поляків у регіоні, виявлення процесу етнічного перетворення “ляхів” на “русинів” тощо. Але, разом з тим, у статті також вказано і на прагнення вчених до міжнаціонального консенсусу, можливість якого доводиться тією ж історичною тяглістю від союзів польських і руських князів.

Л. Лазурко теж зосередила увагу на польській історіографії міжвоєнного періоду, зокрема на часописі “Kwartalnik Historyczny”, на шпальтах якого знайшли своє відображення проблеми становлення історичної науки країни. Вчені активно обговорювали необхідність розбудови наукової інфраструктури в національному масштабі (створення кафедр, бібліотек, товариств, періодичних видань) та консолідації польських істориків, історичну приналежність до Польщі тих чи інших територій (як наслідок – полеміка з німецькими, українськими, російськими науковцями), специфіку викладання історії та її методологічний інструментарій. Не можна не відзначити, що вищеназвані проблеми мають надзвичайну вагу для будь-якої держави (державотворення) і потребують свого вирішення (чи, принаймні, взяття на це чіткого курсу) у перші ж роки після здобуття (відновлення) незалежності.

Грушевськознавець В. Тельвак вказав на маловивчену на сьогодні проблему – сприйняття українською та світовою громадськістю смерті Михайла Грушевського. У своєму дослідженні автор зупинився на відображенні факту смерті видатного вченого на сторінках польських та українських часописів, що виходили у Польщі протягом 1934–1939 рр. Ці видання заклали

традиції інтерпретації постаті Михайла Грушевського, і, на думку дослідника, новітнє грушевськознавство бере свій початок саме з них. Резонанс від трагічної звістки (у тому числі завдяки польським часописам) досяг і видань інших європейських країн та поширився за океаном. Меморіальна література також уможливила започаткування системних грушевськознавчих студій у західній славистиці другої половини ХХ ст.

С. Біла у своїй статті звернулася вже до польської історіографії другої половини ХХ ст. Зокрема, автора зацікавили унієзнавчі студії і особливо поширення унії у Перемишльській та Львівській єпархіях XVII–XVIII ст. Дослідники цієї проблеми дійшли висновку, що складні політичні умови (конфлікти з Московською державою та Османською імперією) спричинились до бажання Речі Посполитої вивести Київську митрополію з підпорядкування Московському патріархату. Так виникла, підтримувана королем Яном Собеським, ідея “нової унії” – створення під зверхністю папи римського окремого патріархату в Києві. Було з’ясовано, що цю ідею не змогли втілити в життя і уряд мав продовжувати й надалі призначати на вищі церковні посади таємних прихильників унії.

Постать релігійного діяча і теолога XVI ст. Бенедикта Гербеста і його творча спадщина в польській історіографії привернули до себе увагу М. Тимошенко. Дослідниця проаналізувала значний масив літератури про Бенедикта Гербеста, створений польськими істориками та філологами, але наголосила й на тому, що ще не всі аспекти його діяльності (наприклад, контрреформаційна діяльність на Русі) детально з’ясовані.

В. Менько розглянув напрацювання вітчизняних та російських істориків XIX – початку XXI ст. з історії церковних братств на Волині. Автор дійшов висновку, що наявну літературу з даної проблематики не можна визнати достатньою, вказав на наявність у ній недоліків, зокрема щодо хронології та окремих персоналій, а також наголосив на потребі по-новому поглянути на ставлення волинських братств до унії, причини їхнього занепаду тощо.

Розвідкою В. Галика представлено один з аспектів наукової діяльності Івана Франка – пошук, дослідження та вивчення ним рукописних пам’яток доби середньовіччя Дрогобицько-Самбірсько-Сколівського Підгір’я, на основі яких він написав деякі свої наукові та літературно-критичні роботи.

Важливу тему порушив у своїй статті І. Чорновол, узявшись простежити еволюцію західної історіографії щодо поглядів американського історика Фредеріка Тернера про фронтір (взаємодія різних культур на землях між “цивілізацією” та “варварством”). Застосування цієї тези науковцями у контексті досліджень середньовічних кордонів спростувало твердження Ф. Д. Тернера про унікальність американського фронтіру. Доведення медієвістами гіпотези про відсутність лімітованих державних кордонів у домо-дерну епоху показало притаманність фронтіру усім багатокультурним немодерним спільнотам. Також автор наголосив, що феномен фронтіру деякі

дослідники (Ч. Бішко) вважали доцільним використати і для історії Київської Русі, але, на жаль, ця думка поки що не знайшла свого втілення.

Дослідниця історії УІТ (Українського історичного товариства) А. Атаманенко подала аналіз формування фінансової бази установи. У статті показано, що від самого початку створення в 1965 р. УІТ функціонувало без будь-якої державної підтримки, а фінансові надходження для своєї діяльності отримувало за рахунок членських внесків, передплати на журнал “Український історик”, добродійних пожертв, розпродажу книжок тощо. Автор констатує, що фінансові можливості товариства не були достатніми для реалізації всіх науково-видавничих проєктів. Цим дослідженням також спростовано намагання фальсифікувати діяльність наукових установ української діаспори за радянських часів, коли їм закидали отримання коштів від західних спецслужб.

О. Тимошенко зробила спробу проаналізувати діяльність папи римського Івана Павла II та розкрити його роль в оновленні й осучасненні католицької церкви. Перед дослідницею стояло дуже непросте завдання – у межах статті спробувати максимально розкрити надзвичайно широку тему. Але автор досить успішно з цим впоралась. Разом з тим, у роботі привертають до себе увагу деякі моменти. Так, у першому реченні зазначено, що “...Іван Павло II – 264 наступник святого Петра”, а вже кількома рядками нижче читаємо – “...Кароль Войтила став 263 наступником святого Петра і 264 Папою Римським” (с. 193). Автор чомусь вкрай мало місця приділила огляду історіографії проблеми (через що важко зрозуміти ступінь її вивчення), а про деякі важливі праці і взагалі не згадала. Зокрема, не використано спогадів секретаря папи – кардинала Станіслава Дзівіша “Життя з Каролем” (Life with Karol), на основі яких з’явився фільм “Свідчення”. Можливо, варто було б кілька рядків приділити і праці Джанфранко Свідеркоскі “Історія Кароля: невідоме життя Івана Павла II” (яка також лягла в основу художньої кінострічки “Кароль: людина, яка стала Папою” і яку понтифік встиг переглянути), історіографічному нарисі О. Кулеша “Іван Павло II: внесок в історію», дисертації Л. А. Карімової “Іван Павло II і соціальна доктрина католицької церкви” та деяким іншим. Автор згадує про матеріали, що надруковані у газеті “Експрес”, але не подає на них покликань. Значне зацікавлення також викликав би і аналіз (а не лише цитування) творів самого папи та найбільш знакових його булл. Крім цього, визнаючи надзвичайну роль першого папи-слов’янина для всього світу, не завадило б відзначити й ті моменти з його понтифікату, які у самому Ватикані викликали досить неоднозначні оцінки, а іноді й прямий осуд: вибачення за хрестові походи, справа “Opus Dei”, питання продовження існування celibату та ін. Як показала практика, науковцю варто зупинитись на спірних чи не дуже приємних моментах з життя та діяльності видатних особистостей, щоб унеможливити спекулювання на них у майбутньому і появу різноманітних “справжніх” чи “таємних” “історій”.

У збірнику також представлено розвідки польської дослідниці Д. Стащик (розглянуто поняття “історичної свідомості” на широкому тлі сучасних історіографічних уявлень суспільних наук), М. Галіва (на підставі аналізу значного масиву архівних і опублікованих джерел зроблено спробу встановити першу писемну згадку про с. Літиня Дрогобицького району Львівської області), М. Гладкого (використано матеріали польових етнографічних досліджень для висвітлення своєрідності різдвяно-новорічної обрядовості жителів с. Доброгостів Дрогобицького району Львівської області), Н. Світлик (на основі вивчення публіцистичних матеріалів трьох періодичних видань “Зоря Галицька”, “Вестник” та “Слово” простежено культурні контакти між Закарпаттям і Галичиною середини ХІХ – початку ХХ ст.), М. Сеньківа (звернуто увагу на суперечливість освітніх та культурних процесів серед західноукраїнського селянства протягом першого десятиліття після Другої світової війни, разом з подоланням неписьменності та малописьменності відзначено намагання радянської влади знищити національну свідомість, християнську мораль, накинути комуністичну догматику).

Друга рубрика “Документи та матеріали” містить публікації В. Любащенко “Канонічні писемні пам’ятки Галицько-Волинської Русі (історико-бібліографічний огляд)” (головну увагу приділено манускриптам ХІІІ–ХІV ст., головним чином Волинській кормчій), М. Капралю “Мандат Яна ІІІ Собеського 1687 р. про скасування ставропігійського статусу братств”, Б. Лазорака “Рукописна книга-статут церковного братства Святого Архистратига Михайла в Запитові 1734 р. (інституційно-правова роль, зміст та формуляр документа)” (у вступній частині подано короткий огляд останніх публікацій статутів уніатських братств та історіографію їх дослідження), А. Фелонюка “Нерухомість маляра Луки Долинського на Краківському передмісті Львова (1780-ті рр.)”, Ю. Стецика “Візитачійні описи парафіяльної церкви с. Гаї (друга половина ХVІІІ – початок ХІХ ст.)”, М. Кріля “Газетні матеріали про Старий Самбір і Дрогобич кінця ХІХ – початку ХХ ст.” (наведено матеріали з двох польськомовних прикарпатських газет – “Наддністрянни” (1914) і “Кур’єр Дрогобицький” (1889)), Р. Голика “Напиши хоч єдно слово своєврученьков...: листування селян Дрогобиччини і стереотипи народної культури кінця ХІХ – початку ХХ ст.”.

Остання рубрика збірника представлена рецензіями М. Капралю на працю Ю. Е. Шустова “Документы Львовского Успенского Ставропигийского братства (1586–1788): Источниковедческое исследование” (Москва, 2009); М. Галіва на видання: Лаба В. Історія села Грушів від найдавніших часів до 1939 року (Львів, 2008) та оглядами нових робіт, у яких висвітлено історію Старосамбірщини, Дрогобича, Бердянської чоловічої гімназії, творчість Наполеона Орди. Розглянуто також нові видання Українського історичного товариства.

Таким чином, можна з упевненістю сказати, що ДКЗ є вдалим зразком наукового видання і може бути визнаний одним з найкращих регіональних

РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ

фахових видань. Збірник відзначається широкою тематикою досліджень, оригінальністю вміщених матеріалів та їхнім високим науковим рівнем. Крім цього, він є своєрідною науковою лабораторією, в якій поєднали свої зусилля і співпрацюють як молоді науковці, аспіранти, так і знані представники вітчизняної історичної науки. Збірник безумовно заслуговує на увагу читачької аудиторії і стане у пригоді не тільки спеціалістам у галузі української та польської історії, історії української діаспори, історіографії, джерелознавства, спеціальних історичних дисциплін, а й викладачам, студентам та всім тим, хто цікавиться історією.